У тіні Аушвіца. У польському Освенцимі запрошують у єврейський музей та синагогу

Єврейський музей та синагога Освенцима

Понад два мільйони людей відвідують щороку Музей Аушвіц-Біркенау, створений на місці найвідомішого табору смерті. Але лише тридцять тисяч із них добираються до єврейського музею Освенциму — невеликого містечка за два кілометри від концтабору, назва якого стала символом Голокосту.

Перші євреї в цьому старовинному місті з'явилися в середині XVI століття, в 1588 році була побудована синагога та облаштовано цвинтар. Напередодні Другої світової приблизно 8 500 із 14 000 мешканців Освенциму були євреями, — нагадує JTA. Майже всі вони закінчили свої дні в Аушвіці. Близько ста євреїв, які повернулися після війни, емігрували до середини 1950-х.

Єврейський центр відкрився 12 вересня 2000 року. Комплекс включає музей, невелике кафе, що функціонує як громадський центр, і єдину вцілілу в місті синагогу (колись їх було більше десятка).

Музей заснували через кілька місяців після смерті Шимона Клюгера — останнього єврея Освенцима, який пережив Голокост і повернувся (попри протести родичів) до рідного міста зі шведської еміграції в 1962 році.

Шимон Клюгер у юності та фрагмент його будинку

Бездітний і страждаючий від фобій Шимон жив спочатку в гуртожитку для робітників, але потім перебрався в батьківський будинок поруч із синагогою Chevra Lomdei Mishnayot. Після його смерті нью-йоркський філантроп Фред Шварц відкрив у синагозі музей, а будинок Клюгера став освітнім центром.

Зараз в Освенцимі євреїв немає, але в синагозі 1913 року будівництва проводяться служби для нечисленних відвідувачів, що відхилилися від стандартного «табірного» маршруту. Хоча тут немає постійного рабина, в арон а-кодеш зберігається сувій Тори.

Комуністична влада свого часу націоналізувала будівлю, перетворивши її на склад килимів. У 1998-му році синагога стала першим об'єктом власності, поверненої урядом єврейській громаді (в цьому випадку, євреям міста Бельсько-Бяла).

«Якби не музей, мало хто дізнався б про місцеву єврейську громаду, історія якої налічує 400 років», — говорить JTA молодий ізраїльтянин Шломі Шакед, чия мати народилася в Освенцимі, а дід був рабином у Chevra Lomdei Mishnayot аж до 1955 року.

Інтер'єр синагоги Chevra Lomdei Mishnayot

Шакед заснував групу у Facebook, що об'єднує вихідців з Освенциму, які живуть сьогодні в різних країнах світу. Так нещодавно дві ізраїльтянки виявили, що пов'язані спорідненими узами, побачивши одну із фотографій у цій групі. Ще раніше пенсіонерка з Нес-Ціони впізнала свого двоюрідного брата на фото, зробленому в Освенцимі у 1950-х.

Музей активно збирає артефакти — від сімейних фотографій та пам'ятних речей до вишуканих люстр, захованих під мостинками синагоги.

Багато іноземців із подивом дізнаються, що в Освенцимі була єврейська громада, — зізнається місцевий історик Артур Шиндлер. Він каже, що євреїв приваблювало чудове залізничне сполучення, і ті ж міркування спонукали нацистів побудувати тут найбільший у Європі концтабір. Із середини 1940 року в Аушвіці було вбито мільйон євреїв та сто тисяч в'язнів інших національностей.

Велика синагога Освенцима. Фото: ajcf.pl

Синагога бобовських хасидів, знесена у 2005 році

«Не схоже, щоби євреї Освенцима знали про «остаточне рішення» більше за інших», — зазначає директор центру Томаш Кунцевич. Деяких із них використовували як рабів при будівництві Аушвіца, який починався як табір для інтернованих поляків, але більшість одразу депортували в гетто, а потім умертвили газом поряд із рідним містом.

Німці підірвали Велику синагогу Освенцима ще у 1939-му — сьогодні про неї нагадує лише фундамент та інформаційний щит. Окрім Chevra Lomdei Mishnayot війну пережила невелика синагога бобовських хасидів, але в 2005-му її знесли через аварійний стан.

Як би там не було, у багатьох євреїв — вихідців із цього міста — збереглися найтепліші спогади про довоєнне життя в Ойшпіціні (так його назва звучить на їдиші). У середині 1930-х із 32 членів міської ради 18 були євреями, дюжина будівель у центрі має єврейське коріння — чи то готель Герца, чи лікеро-горілчаний завод Габерфельда. Сьогодні ці американці та ізраїльтяни згадують про рідні місця в роликах, які крутяться в єврейському музеї... І слова «Я люблю Освенцим» із їхніх вуст не виглядають блюзнірством.

Олександр Файнштейн